

Et lille præsentation

Diminutiver i fjoldemål

Sune Gregersen & Marie Herget Christensen
(Uppsala universitet & NorS)

25.08.2025

KØBENHAVNS UNIVERSITET

Overblik

- Skandinavisk siges ikke at have morfologisk diminutiv (fx Grandi 2011)
- I vestgermansk er det derimod meget udbredt (tysk, hollandsk, yiddish etc.)
- Produktiv diminutiv findes i fjoldemål (som allerede set af Bjerrum 1931)
- Analyse: Brug og betydning

Diminutiv

Evaluativ morfologi: diminutiv, augmentativ, pejorativ, meliorativ (Ponsonnet 2018)

Diminutiv: Morphological devices that at their core express at least the notion of **smallness**

LANGUAGE	UNMARKED FORM		DIMINUTIVE	
OJIBWA (Algonquian)	<i>mkizin</i>	‘shoe’	<i>mkiznens</i>	‘little shoe’
YIDDISH	<i>di mil</i>	‘the mill’	<i>dos milexl</i>	‘the little mill’
EWE (Niger-Congo)	<i>kpé</i>	‘stone’	<i>kpé-ví</i>	‘small stone’
LONDO (Bantu)	<i>mòkòrí</i>	‘hill’	<i>nwáná-mòkòrí</i>	‘small hill’
HUNGARIAN	<i>felhö</i>	‘cloud’	<i>felhöcske</i>	‘little cloud, cloudlet’
BORO (Tib.Burm.)	² <i>no</i>	‘house’	² <i>no</i> ¹ <i>sa</i>	‘hut, small house’
NAHUATL	<i>(tō tō)-tl</i>	‘bird’	<i>(tōtōpīl)</i>	‘(dear) little bird’
E. KAYAH (Tib.Burm.)	<i>dō</i>	‘village’	<i>dōphú</i>	‘small village’
KHASI (Mon-Khmer)	<i>ka khnaay</i>	‘the mouse’	<i>ʔii khnaay</i>	‘little mouse’
TBOLI (Austrones.)	<i>benwu</i>	‘country’	<i>ngá benwu</i>	‘a little country’

TABLE 1. The core sense of the diminutive cross-linguistically

Diminutiv i germanske sprog

Udbredt i vestgermansk:

- Nederlandsk *-(t)je*: *huisje, meisje, eekhoorntje*
- Tysk *-chen*: *Häuschen, Mädchen, Eichhörnchen*

Findes (vist?) ikke i moderne skandinavisk

- Svensk: *-is* meliorativ ("affection") morfem; udtrykker ikke klejnhed
- Norsk: *ei litta mand* ("affection") kun med *litta* (Fløgstad & Eiesland 2019)
- Dansk: spredte anslag til diminutiv (Møller 1943), uproduktive relikter?
- Måske i nogle dialekter?

Diminutiv betydning

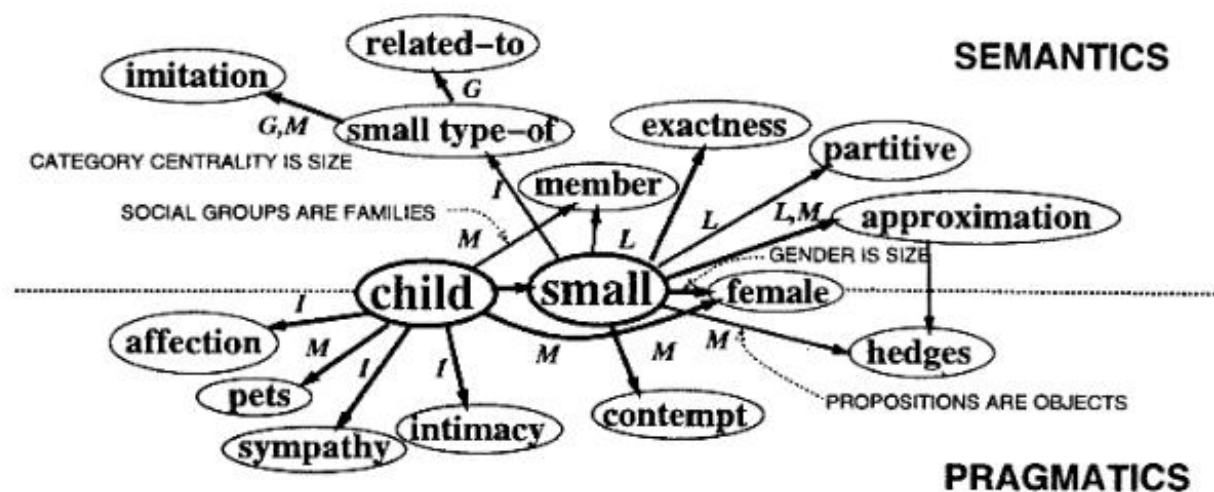

FIGURE 5. Proposed universal structure for the semantics of the diminutive.

(Jurafsky 1996: 542)

(Jurafsky 1996: 536)

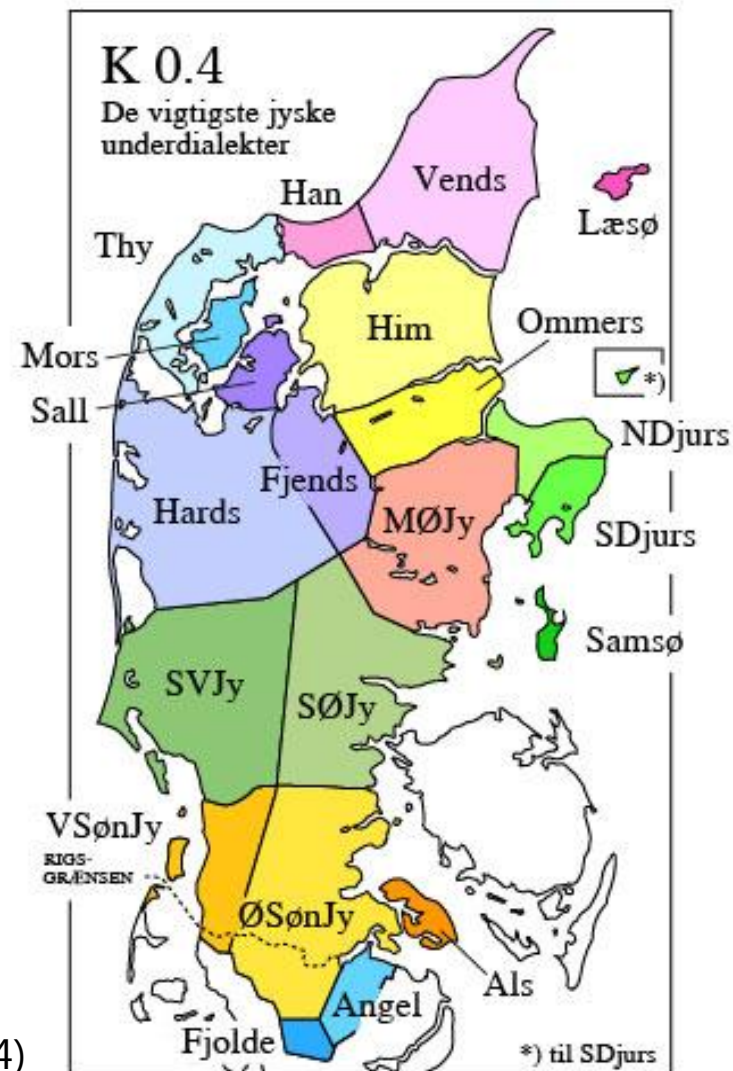
	UNMARKED FORM		DIMINUTIVE	
Small				
YIDDISH	<i>di mil</i>	'the mill'	<i>dos milexl</i>	'the little mill'
BORO (Tibeto-Burman)	² <i>no</i>	'house'	² <i>no</i> ¹ <i>sa</i>	'hut, small house'
KHASI (Mon-Khmer)	<i>ka khnaay</i>	'the mouse'	² <i>ii khnaay</i>	'little mouse'
Child/Offspring				
MIAO (Sino-Tibetan)	<i>qɔ³⁵mpha⁴⁴</i>	'woman'	<i>te³⁵mpha⁴⁴</i>	'girl'
OJIBWA (Algonquian)	<i>kwe</i>	'woman'	<i>kwezens</i>	'girl'
TIBETAN	<i>dom</i>	'bear'	<i>dom-bu</i>	'bear cub'
NEZ PERCE (Penutian)	<i>'iceyé.ye</i>	'coyote'	<i>'iceyé.ye-qen</i>	'young coyote'
Female Gender				
HEBREW	<i>mapa(masc)</i>	'tablecloth'	<i>mapit(fem)</i>	'napkin'
HINDI	<i>ghantā(masc)</i>	'bell'	<i>ghantī(fem)</i>	'small bell'
BERBER	<i>ivzr(masc)</i>	'stream'	<i>tivzrt(fem)</i>	'little stream'
Small-Type				
CANTONESE	<i>toi²¹</i>	'stage'	<i>toi³⁵</i>	'table'
OJIBWA	<i>waasgonechgan</i>	'lamp'	<i>waasgonechgaans</i>	'flashlight'
EWE (Niger-Congo)	<i>hē</i>	'knife'	<i>hē-vi</i>	'razor'
Imitation				
DOM. SPANISH	<i>boca</i>	'mouth'	<i>boquete</i>	'hole'
MANDARIN	<i>zhu</i>	'pearl'	<i>fo zhur</i>	'monk's beads'
HUNGARIAN	<i>csillag</i>	'star'	<i>csillagocska</i>	'asterisk'
Intensity/Exactness				
LATIN	<i>parvus</i>	'small'	<i>parvulus</i>	'very small'
KAROK (Hokan)	<i>ʔáfiva</i>	'bottom'	<i>ʔáfiva-ĩ:č</i>	'the very bottom'
MEX. SPANISH	<i>ahora</i>	'now'	<i>ahorita</i>	'just now, right now'
Approximation				
KAROK	<i>-impuka</i>	'warm'	<i>-impú.k-ač</i>	'warmish'
GREEK	<i>ksinos</i>	'sour'	<i>ksinutsikos</i>	'sourish'
NAHUATL	<i>(huitz)-tli</i>	'it is a pointed thing'	<i>huitzpīl</i>	'it is a little pointed'
Individuation/Partitive				
YIDDISH	<i>der zamd</i>	'sand'	<i>dos zemdl</i>	'grain of sand'
BERBER	<i>azMur</i>	'olive trees'	<i>tazMurt</i>	'an olive tree'
NAHUATL	<i>(ā)-tl</i>	'water'	<i>(ā-tzin)-tli</i>	'water in well/tank'

TABLE 2. Cross-linguistic regularities in diminutive semantics

Fjoldemål (sydslesvigsk)

- Sydligste kendte danske dialekt
- Jysk > sønderjysk > sydslesvigsk
- Dokumentation fra ca. 1850-1934 (K. J. Lyngby, Marius Kristensen, Anders Bjerrum m.fl.)
- Nok uddød omk. 1940
- 'Særstatus' pga. perifer position og begrænset kontakt med rigsdansk

Jyske dialektområder (jyskordbog.dk, kort nr. 0.4)

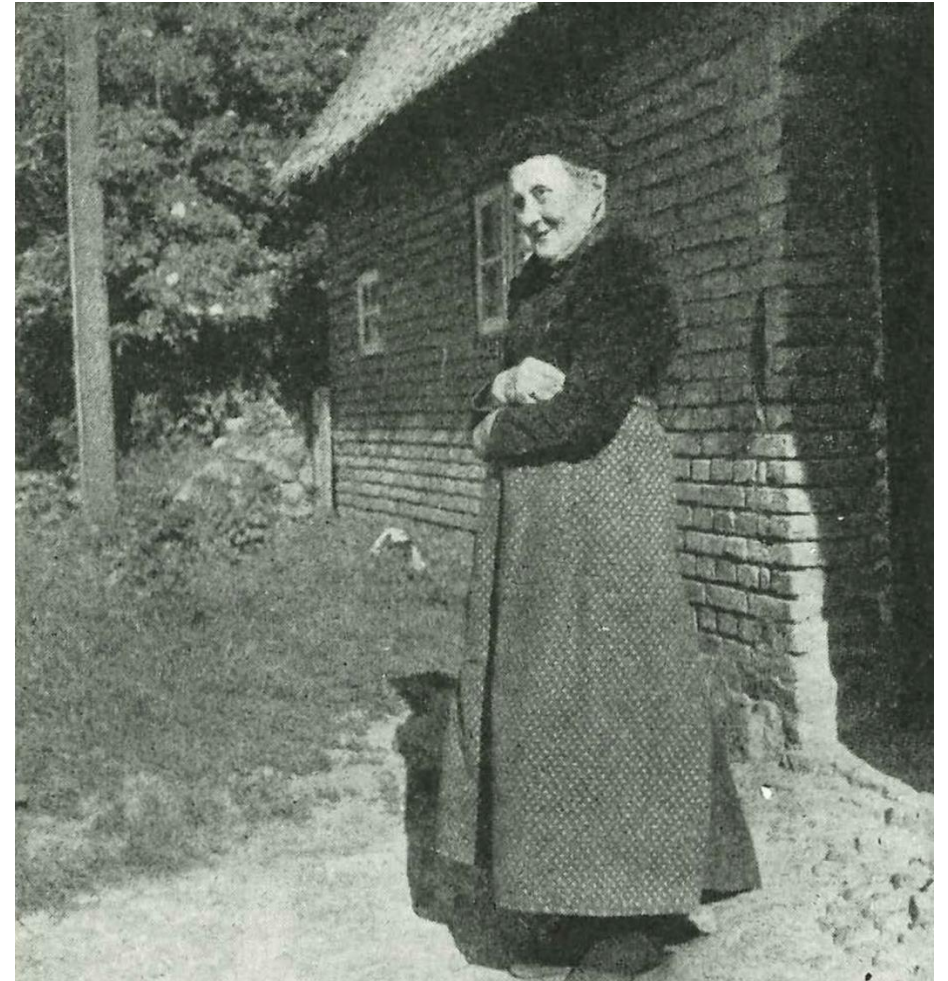
Sydslesvigske dialekttræk

- Jyske træk
 - Schwaapokope: *kist* 'kiste', *hak* 'hakke'
 - Participium på *-en* i stærke verber, fx *sååvn* 'sovet', *svomæn* 'svømmet'
 - Skelnen mellem 'mørkt' /t/ og /n/ vs. palataliseret /tʃ/ og /nʃ/
- Sønderjyske træk
 - 'jeg' hedder æ (ikke *a*)
 - To køn og foranstillet artikel:
 - *an huund, ar huund*
 - *at baarn, ar baarn*
 - Omlyd i præsens, fx i *hær* 'har' og *fær* 'får'
 - Fonematisk /x/, fx i *væx* 'væk'
- Sydslesvigske særtræk
 - Hverken stød eller tonal accent
 - Bevaret numerusbøjning i verberne, fx æ *hær* vs. *vi haa* (jf. ældre dansk *vi have*)
 - Enkelte verber har også en særlig 2sg-form: æ *vier, du viest* ('du vedst')
 - Bevaret *-t* og *-k* efter opr. lang vokal, fx i *skyt* 'skyde' og *skrik* 'skrige'
 - **Produktive diminutivkonstruktioner!**

Materiale

- Langt størstedelen af dokumentationen af fjoldemål samlet af A. Bjerrum i 1930'erne
- *Ordbog over Fjoldemålet* (Bjerrum & Bjerrum 1974) vores vigtigste kilde her
- Kun begrænset "nyere" forskning om fjoldemål (men se Höder & Winter 2020)
- Tekstkorpus på vej (Gregersen under udgivelse)

Catharina "Tinne" Carstensen (1841-1937),
Bjerrums hovedmeddeler (fra Nielsen 1959: 61)

Diminutiv i fjoldemål (sydslevigsk)

- *-ken* (altid neutrum; grundord enten utrum eller neutrum)
- *Ø* (grundord utrum → neutrum)

Tilføjer i de fleste tilfælde betydningselementet +SMALL

	Uafledt		Diminutiv	
<i>-ken</i>	<i>at vælæp</i>	hvalp.N ('hvalp')	<i>at vælæpgæn</i>	hvalpken.N ('lille hvalp')
<i>Ø</i>	<i>an fåvl</i>	fugl.C ('fugl')	<i>at fåvl</i>	fugl.N ('lille fugl')

Metode

Primær kilde Bjerrum
& Bjerrum (1974)

- -ken-belæg
- utrum + neutrum-belæg

Betydningsbeskrivelser
+ brugseksempler

hund, sb.fk. og ik. *huund* pl. *hond* (o el. o?), hund, canis (jfr. hvalp, tæve). ar *preest a ar hond får tien* er *mæ ar mond* præsterne og hundene tjener det med munden. *an kand ek lær an gamæl huund ar vufæn* man kan ikke lære en gammel hund at gø. *an knøpæl ær jo åltæns a het væn an vel sloa an huund* en knippel er jo altid at finde, når man vil slå en hund. Jfr. sidste led i jagehund, jagthund, kædehund, skidthund, teckel-hund. – **-e-dage**, sb.pl. ar *hond daav* hundedagene. Jfr. katdage. – **-e-fedt**, sb. *hond fæt* hundefedt. *hond fæt vær nõt te a smøør oa an skaa* hundefedt bruges til at smøre på et sår. *væn æ hæer an hu læp daav så skal æ smøør mæ hond fæt æjtær höns fæt* når jeg har en hudafskrabning, så skal jeg smøre med hundefedt eller hønsefedt. – **-e-lopper**, sb.pl. *hond lårpær* hundelopper. – **-græs**, sb. *huund grees* hundegræs, *dactylis glomerata*. – **-hus**, sb.ik. *huund huus* hundehus. – **-hvalp**, sb.ik. *huund vælæp* hundehvalp. – **-stegle**, sb.ik. *huund stegæl* hundestejle. – **-stjært**, sb. *huund skært* hundehale. **hundken**, sb.ik. *hunt-jæn* lille hund, vovse, som kæleord til hund. *æ truor du æst kluog nåk mit hunt-jæn* jeg tror du er klog nok, min lille hund. *hunt-jæn ma ek tæj mujær sit* vovse må ikke tage misses o: kattens (mad). *æjæs vær tinær vrie oa hunt-jæn* ellers bliver Tinne (den talende) vred på

Uafledt			Diminutiv	
SMALL TYPE				
-ken	<i>at huus</i>	hus.N (hus)	<i>huskən</i>	husken.N (græstørvshytte)
∅	<i>an moghoab</i>	møghob.C (lille møgdynge)	<i>at moghoab</i>	møghob.N (kokasse)
SIMILARITY				
-ken	<i>an bårt</i>	bart.C (skæg)	<i>at bårtjən</i>	bartken.N (hagemæk)
∅	<i>an drååb</i>	dråbe.C (dråbe)	<i>at drååb</i>	dråbe.N (en lille tår)
PARTITIVE				
-ken	<i>an rind</i>	rind.C (brødskorpe)	<i>at rintjən</i>	rindken.N (endeskive)
∅	<i>an sieb</i>	sæbe.C (sæbe som materiale)	<i>at sieb</i>	sæbe.N (et stykke sæbe)
YOUNG				
-ken	<i>an kvej</i>	kvie.C (kvie)	<i>at kvejkən</i>	kvieken.N (ung kvie der ikke har været til tyrs)
∅	<i>an myø</i>	mø.C (ung kvinde)	<i>at myø</i>	mø.N (ung pige)
AFFECTION				
-ken	<i>an mand</i>	mand (mand)	<i>mantjən</i>	mandken.N (lille mand, kælenavn for dreng)
∅	-	-	-	-
CONTEMPT				
-ken	-	-	-	-
∅	<i>an kvind</i>	kvinde (kvinde)	<i>at kvind</i>	kvinde.N (sjuskedorte, tøjte)

Antal belæg

	-ken with known lemma	Ø (gender shift)	-ken with unknown lemma
SMALL	17	1	N/A
SMALL TYPE	5 (10)	5 (3)	N/A
PARTITIVE	1	4	N/A
YOUNG	4	2	N/A
IMITATION	5	2	N/A
AFFECTION	4 (1)	0	N/A
CONTEMPT	0	4	N/A
unclear	3	0	N/A
Total	51	21	22

Affection og contempt

	Uafledt		Diminutiv	
-ken	<i>an huund</i>	hund.C (hund)	<i>at huntjæn</i>	hundken.N (lille hund, kærligt)
Ø			<i>at huund</i>	hund.N (lille hund, nedsættende)

- *æ truor du æst kluog nåk mit huntjæn* ('jeg tror du er klog nok, min lille hund')
- *der ær at tompær huund* ('det er en tosset hund')
- Evaluativ morfologi i verdens sprog: kvantitativ betydning (augmentativ og diminutiv) får tit kvalitativ brug (meliorativ og pejorativ) (Ponsonnet 2018)

Small type eller lighed?

grisken, sb.ik. *griskæn* lille gris, om børn der snavser sig til. Jfr. gris 2, svin 2.

høneken, sb.ik. *hönækæn* pl. *hönækær* lille høne, kun optegnet i forbindelsen *voor¹hær sit ¹hönækæn* Vorherres lille høne 3: mariehøne. Jfr. sidste led i zwerghøneken.

Hvilken lighed?

poseken, sb. *puoskæn* svøb til spædbarn.

Lighed i form (svøb som en poseformet beholder)?

pose, sb.fk. *puos* pl. -ær. 1. pose som **beholder**. *hun 'levær aav ar 'såvn a gik 'trint mæ an 'puos a byø om 'gryn* hun levede af sognet (ɔ: fik fattighjælp) og gik rundt med en pose og bad om gryn. *'føør 'haar di an 'puos* før (i gamle dage) havde de (man) en pose (til penge). Også om den bageste del af åleruse, se hamme. Jfr. sidste led i bægtpose, grynpose, kaffepose, løbekerpose, melpose, mulepose, penningpose, skindpose, ædepose. Jfr. tutte. – 2. **membrum muliebre**. *hun hær 'puos a 'patær får 'hundær 'dåålær* hun har pose og patter for hundrede daler. Jfr. kutte. – -ast,

Lighed i funktion (svøb som en livmoderimitation)?

Sprogkontakt

- *-ken* uden tvivl indlånt fra plattysk (nedertysk)
- *-ken* ikke produktiv i moderne slesvigsk plattysk (fx Mensing 1925-35)
- Ø (gender shift) motiveret af semantisk transparent grammatisk køn
 - Fx dyreunger er obligatorisk neutrum i fjoldemål (jf. andre sønderjyske dialekter, ærøsk, plattysk mv.)

Spørgsmål

- 'Fjoldemål' eller 'sydslesvigsk'?
 - Og på engelsk: 'Viöl Danish' eller 'South Schleswig Jutlandic'? (ikke 'South Schleswig Danish', som henviser til den varietet der i dag tales af det danske mindretal)
- Findes der produktivt diminutivsuffiks i nogen skandinavisk dialekt I kender til?
- Findes der produktivt *gender shift* i nogen dialekt I kender til?
 - Altså fx *en hund* → *et hund*; *en fugl* → *et fugl*

Litteraturhenvisninger

Bjerrum, Anders. 1931. Nogle Sprogprøver fra Fjorde. *Danske Folkemaal* 5. 113–27.

Bjerrum, Anders & Marie Bjerrum. 1974. *Ordbog over Fjoldemålet*. 2 bd. København: Akademisk Forlag.

Grandi, Nicola. 2011. Renewal and innovation in the emergence of Indo-European evaluative morphology. *Lexis* 6.

Höder, Steffen & Christoph Winter. 2020. Deutsches im Südjütischen, Südjütisch im deutschen Dialektatlas. Zur Validität der südjütischen Wenker-Materialien. Jürg Fleischer, Alfred Lameli, Christian Schiller & Luka Szucsich (red.), *Minderheitensprachen und Sprachminderheiten. Deutsch und seine Kontaktsprachen in der Dokumentation der Wenker-Materialien*, 57-96. Hildesheim: Olms.

Jurafsky, Daniel. 1996. Universal tendencies in the semantics of the diminutive. *Language* 72(3). 533-578.

Mensing, Otto. 1927-35. *Schleswig-Holsteinisches Wörterbuch (Volksausgabe)*. 5 bd. Neumünster: Wachholtz.

Møller, Kristen. 1943. *Diminutiver i moderne Dansk: Produktive (levende) Dannelser*. København: Munksgaard.

Nielsen, Niels Åge. 1959. *De jyske dialekter*. København: Gyldendal.

Ponsonnet, Maïa. 2018. A preliminary typology of emotional connotations in morphological diminutives and augmentatives. *Studies in Language* 42(1). 17-50.